

**Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi kulttuuriesineiden
maastaviennin rajoittamisesta**

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki kulttuuriesineiden maastaviennin rajoittamisesta, joka korvaisi nykyisen kulttuuriesineiden maastaviennin rajoittamisesta annetun samannimisen lain.

Laissa säädettäisiin kulttuuriesineiden maastaviennin rajoituksista. Laissa olisi yleinen kieltö viedä kulttuuriesineitä maasta ilman maastavientilupaa sekä lupaharkinnan kannalta keskeiset säännökset. Edelleen laissa säädettäisiin maastaviennin valvonnas-

ta, lupaviranomaisista ja väliaikaisesta maastavientikiellosta. Lisäksi lailla täydennettäisiin kulttuuriesineiden viennistä annetun neuvoston asetuksen säännösten soveltamista.

Kielto viedä maasta koskisi useimmiten yli 100 vuotta vanhoja kulttuuriesineitä nykyisen 50 vuoden asemesta.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen kun se on hyväksytty ja vahvistettu.

SISÄLLYSLUETTELO

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ	1
YLEISPERUSTELUT	3
1. Nykytila	3
1.1. Lainsäädäntö ja käytäntö	3
Lainsäädäntö	3
Lupakäytäntö	4
1.2. Kansainvälinen kehitys ja ulkomaiden lainsäädäntö	5
Kansainväliset sopimukset ja suositukset	5
Euroopan yhteisön kulttuuriesineiden vientiä koskevat säännökset	6
Kansallisen kulttuuriomaisuuden vientirajoitukset eräissä maissa	6
1.3. Nykytilan arviointi	8
Yleistä	8
EY-lainsäädännön suhde Suomen lainsäädäntöön	8
Esineiden määrittely	8
Luvan myöntämisperusteet ja lupamaksut	9
Lupaviranomaiset ja valitustie	9
2. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset	9
2.1. Tavoitteet	9
2.2. Keskeiset ehdotukset	9
3. Esityksen vaikutukset	10
3.1. Taloudelliset vaikutukset	10
3.2. Organisaatio- ja henkilöstövaikutukset	10
3.3. Ympäristövaikutukset	10
4. Asian valmistelu	10
5. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja	10
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	11
1. Lakiehdotuksen perustelut	11
2. Tarkemmat säännökset	16
3. Voimaantulo	16
LAKIEHDOTUS	17

YLEISPERUSTELUT

1. Nykytila

1.1. Lainsäädäntö ja käytäntö

Lainsäädäntö

Kulttuuriesineiden maastaviennin rajoittaminen. Kulttuuriesineiden maastaviennin rajoittamisesta säädetään kulttuuriesineiden maastaviennin rajoittamisesta annetussa laissa (445/1978) ja asetuksessa (446/1978). Esineiden määrittelyä on lisäksi selvennetty kulttuuriesineiden maastaviennin rajoittamisesta annetulla opetusministeriön päätöksellä (504/1978). Opetusministeriö on lisäksi lain nojalla antanut kaksi päätöstä museoviraston oikeudesta siirtää päätösvaltaansa lupa-asioissa (16.6.1978 No 2829/01/74 ja 25.7.1978 No 2820/01/74). Niiden jälkeen opetusministeriö päätti lisäksi päätösvallan siirtämisestä Sotamuseolle (päätös 1.1.1994 No 8/660/93).

Suomen liittyttyä Euroopan talousalueeseen vuoden 1994 alusta myös jäsenvaltion alueelta laittomasti vietyjen kulttuuriesineiden palauttamisesta annettu neuvoston direktiivi 93/7/ETY tuli saattaa voimaan Suomessa. Asiasta säädetään Euroopan talousalueen valtion alueelta laittomasti vietyjen kulttuuriesineiden palauttamisesta annetussa laissa (1276/1994). Suomen liittyttyä jäseneksi Euroopan unioniin myös kulttuuriesineiden viennistä annettu neuvoston asetusta (ETY) N:o 3911/92, jäljempänä *neuvoston asetusta*, tuli Suomea sitovaksi. Neuvoston asetuksessa tarkoitettu viranomaiseksi säädettiin museovirasto museovirastosta annetun asetuksen muuttamisesta annetulla asetuksella (442/1995).

Kulttuuriesineiden maastaviennin rajoittamisesta annetussa laissa tarkoitettuja kulttuuriesineitä ovat yli 50 vuotta vanhat taide- teokset sekä taideteollisuuden ja käsityön tuotteet, muut yli 50 vuotta vanhat esineet, joilla on yleistä kulttuurihistoriallista arvoa, sekä kansalliseen historiaan ja merkkihenkilöihin liittyvät esineet, arvokkaat käsikirjoi- tukset sekä tieteellisesti merkittävät kokoel- mat niiden iästä riippumatta. Opetusministe- riö on lisäksi antanut ohjeita siitä, millä esi- neryhmillä katsotaan olevan yleistä kulttuu-

rihistoriallista arvoa.

Kulttuuriesineitä ei saa viedä maasta ilman lupaa. Ulkomaista alkuperää olevat kulttuu- riesineet eivät kuitenkaan ole vientikiellon alaisia, elleivät ne ole olleet maassa 70 vii- meisen vuoden aikana vähintään 50 vuotta.

Lupaviranomaisina toimivat museovirasto sekä opetusministeriön päätöksen ja museo- viraston delegoinnin perusteella valtion tai- demuseo, kansallisarkisto ja maakunta-arkis- tot, Sotamuseo sekä eräät kunnalliset mu- seot. Muiden viranomaisten lupapäätös on alistettava museovirastolle, jos ne hylkäävät lupahakemuksen. Museoviraston päätöksestä voi valittaa valtioneuvostoon. Tullivi- ranomaiset valvovat vientikiellon noudatta- mista.

Lupaa maastavientiin ei saa myöntää, jos esineen maassa pysyttäminen on taiteelliselta, tieteelliseltä, historialliselta tai muuten kulttuurihistorialliselta kannalta tärkeää. Lu- pa voidaan tällöinkin myöntää, jos luvan myöntämiselle on esineen omistajalle tärkei- tä henkilökohtaisia syitä tai jos siihen on muita erityisiä syitä. Lupa on kuitenkin myönnettävä, jos esine kuuluu ulkomaille muuttavan henkilön koti-irtaimistoon, jos ulkomaille asuva henkilö on saanut esineen perinnön tai osituksen nojalla tai jos luvan saaja sitoutuu tuomaan esineen takaisin maa- han asetetun määräajan kuluessa. Vientilupa on voimassa kaksi vuotta.

Kulttuuriesineiden maastaviennin rajoitta- misesta annetussa asetuksessa on tarkempia säännöksiä muun muassa vientilupahake- muksesta.

Muu lainsäädäntö. Kulttuuriperinnön suo- jelu yhdessä ympäristönsuojelun kanssa kuu- luu hallitusmuodon 14 a §:n mukaan kaikil- le. Esineisiin liittyvät kulttuurihistorialliset arvot ovat osa tällaista kulttuuriperinnön suojelua. Kulttuuriperinnön suojelun nostami- nen osaksi perusoikeuksia korostaa muun muassa sitä, että esineiden vaihdantaan tosi- asiallisesti kohdistuvat rajoitukset eivät ole välttämättä omaisuuden perustuslain turvan vastaisia, jos nämä rajoitukset ovat muutoin perusteltuja kulttuuriperinnön suojelemiseksi.

Muinaismuistolain (295/1963) 16 ja 17 §:n mukaan irtaimen yli 100 vuotta vanhan omistajattoman esineen löytäjä on velvolli-

nen toimittamaan esineen löytöön liittyvine tietoineen museovirastolle. Museovirastolla on esineeseen lunastusoikeus. Tunnettuihin kiinteisiin jäännöksiin ja hylkyihin liittyvät esineet kuuluvat kuitenkin lunastuksetta valtiolle. Irtaimet muinaisesineet ovat olleet myös maastavientikiellon alaisia. Myös vastaisuudessa on tarkoitus, että tällaisten esineiden maastavientiin tarvitaan lupa siitä huolimatta, että esineitä on mahdollisesti tarjottu museovirastolle eikä virasto ole käyttänyt lunastusoikeuttaan. Lunastusoikeuden käyttämättä jättäminen ei siten ole peruste sille, että esine voitaisiin viedä vapaasti Suomesta. Vientikielto on tarpeen muun muassa valvonnan kannalta.

Kirkkolain (1054/1993) 14 luvun 5 §:n mukaisesti suojeltujen kirkkojen kiinteä sisustus ja maalaukset sekä taideteokset ovat suojeltuja. Kirkkojärjestyksen (1055/1993) 23 luvun 6 §:n mukaan seurakunnan arkistoon kuuluvia asiakirjoja tai sen omistamia muinaisesineitä tai arvoesineitä ei saa myydä tai luovuttaa ilman tuomiokapitulin lupaa. Luovutusta voi lisäksi rajoittaa esineiden lahjoitusluonne. Eräät esineet on luovutettu seurakunnalle sen käytettäväksi ja luovutukseen liittyy ehto esineen käytöstä. Tällainen niin sanottu fidusiaarinen lahjoitusluonne tekee esineen siirron esimerkiksi ulkomaille mahdottomaksi. Ortodoksisesta kirkkokunnasta annetun lain (521/1969) 68 §:n mukaan seurakunnanvaltuuston päätöstä sellaisen irtaimen tavaran myymisestä tai muusta luovuttamisesta, joka on aiottu kirkolliseen tarkoitukseen tai muutoin läheisesti liittyy seurakunnalliseen toimintaan, ei saa panna täytäntöön, ellei kirkollishallitus anna siihen lupaa. Edellä tarkoitettut ja muutkin kirkolliset esineet kuuluvat maastavientilupamenettelyn piiriin.

Rakennussuojelulaissa (60/1985) säädetään rakennuksen ja sen kiinteän sisustuksen suojelamisesta. Suojellusta rakennuksesta ei voida irrottaa sen ainesosia tai kiinteää sisustusta ilman suojelun vaarantumista. Tällaisten esineiden maastavienti on edellyttänyt lupaa. Vastaava käytäntö on tarkoitus edelleen säilyttää.

Arkistolaissa (831/1994) säädetään julkisten arkistojen ja viranomaisien arkistointivelvollisuudesta ja asiakirjojen hävittämisestä. Lain mukaan myös yksityisiä arkistoja voidaan ottaa arkistolaitoksen tai muun arkistolaissa tarkoitettujen arkistojen säilytettäväksi tai hoidettavaksi. Lain 19 §:n mukaan arkis-

tolaitos voi lunastaa yksityiseltä arkiston tai siihen kuuluvan asiakirjan, jos aineisto on merkityksellinen tieteellisen tutkimuksen tai muun syyn vuoksi. Aineisto voidaan ottaa yksityiseltä säilytettäväksi myös välittömästi. Käytännössä lain 1 §:ssä tarkoitettujen arkistonmuodostajien arkistot on säännelty varsin tarkasti, eikä tällaisia arkistoja voida viedä Suomesta.

Käytettyjen tavaroiden sekä romujen ja lumppujen kauppalikkeistä annetun asetuksen (218/1941) mukaan vanhojen tavaroiden ammattimaisen kaupan harjoittamiseen tarvitaan lääninhallituksen lupa. Liikkeen harjoittajan velvollisuutena on muun muassa vaatia tarvittaessa selvitys esineen alkuperästä ja pitää liikekirjaa. Poliisi valvoo tällaista toimintaa. Eduskunnan käsiteltävänä on hallituksen esitys laiksi elinkeinon harjoittamisen oikeudesta annetun lain 3 §:n 21 kohdan kumoamisesta (HE 81/1998 vp). Esityksen tarkoituksena on kumota romujen ja lumppujen kauppalikkeiden luvanvaraisuus.

Ahvenanmaan maakunnan lainsäädäntövaltaan kuuluu Ahvenanmaan itsehallintolain (1144/1991) 18 §:n 11 kohdan mukaan kulttuuriesineiden suojelu maakunnassa. Kulttuurihistoriallisten esineiden suojelusta annettu maakuntalaki (58/1986) on rakenteeltaan valtakunnan vastaavaa lakia muistuttava. Maakuntalaki koskee esineiden vientiä maakunnasta muualle, myös manner-Suomeen. Laissa tarkoitetaan kulttuuriesineellä yli 50 vuotta vanhaa taideteosta ja taidekäsityötä tai taideteollista tuotetta, yli 50 vuotta vanhoja esineitä 40 kohtaa käsittävänä esimerkkiluettelona sekä iästä riippumatta esineitä ja käsikirjoituksia, joilla on liittymä Ahvenanmaan historiaan tai sen merkkienkilöihin. Jos esine ei kuitenkaan ole alkupe- rältään ahvenanmaalainen, on ikärajana 70 vuotta.

Lupakäytäntö

Luvan kulttuuriesineiden maastavientiin myöntää museovirasto tai muu lupaviranomainen, jolle museovirasto on opetusministeriön päätöksellä siirtänyt määrättyiltä osin päätösvaltaansa maastavientiasioissa. Nämä lupaviranomaiset ovat valtion taidemuseo, kansallisarkisto, maakunta-arkistot, Sotamuseo, Pohjanmaan museo (Vaasa), Pietarsaaren kaupunginmuseo, Turun maakuntamuseo, K.H. Renlundin museo (Kokkola), Pohjois-Pohjanmaan museo (Oulu), Satakun-

nan museo (Pori) ja Tornionlaakson museo (Tornio).

Maastavientiä varten on lupaviranomaiselle toimitettava hakijan tai tämän edustajan allekirjoittama vientilupahakemus, johon on liitetty esineen tai esineryhmän valokuva kolmena kopiona. Vientilupa, johon on liitetty yksi valokuva, esitetään ja jätetään maastaviennin yhteydessä tulliviranomaisille. Vientilupa on voimassa enintään kaksi vuotta.

Museovirasto pitää kirjaa kaikista annetuista päätöksistä. Muiden lupaviranomaisten kielteiset päätökset tulevat museoviraston vahvistettaviksi. Luvan epäävistä päätöksistä on hakijalla mahdollisuus valittaa valtioneuvostoon.

Kulttuuriesineiden maastaviennistä annetun lain noudattamista valvovat tulliviranomaiset. Kansallisen kulttuuriomaisuuden viennissä käytettävä lomake uusittiin vuonna 1995 kulttuuriesineiden maastavientiä koskevien yhteisön säädösten tultua voimaan. Kulttuuriesineen vientilupa on esitettävä tullissa myös toiseen jäsenvaltioon siirtymisen yhteydessä.

Antiikki- ja taidehuutokauppojen järjestäjiä on informoitu kulttuuriesineiden maastaviennin edellyttämästä lupamenettelystä. Taidehuutokauppojen painetuissa luetteloissa on useimmiten maininta siitä, että yli 50 vuotta vanhojen kulttuuriesineiden maastavienti on luvanvaraista. Ammattimaisesti toimivat käytetyn tavaran kauppiat ovat velvollisia pitämään niin sanottua liikekirjaa, josta selvittää esineen myyjä ja ostohinta. Myös yksityisille keräilijöille, antiikkiliikkeille ja taidegallerioille on tiedotettu kulttuuriesineiden maastavientiä koskevista rajoituksista.

Kulttuuriesineiden maastaviennin rajoittamisesta annettu laki tuli voimaan vuonna 1978. Lain voimassaolon aikana on vuosittain käsitelty noin 120–170 vientilupahakemusta. Yksittäinen hakemus on saattanut käsittää useita esineitä etenkin maastamuuton ollessa kyseessä. Vuosina 1978–1998 museovirasto on käsitellyt noin 2 400 ja muut lupaviranomaiset noin 1 900 hakemusta. Lupapäätökset ovat koskeneet noin 315 000 esinettä. Näistä sotilasaseita ja ammuksia on noin 289 200. Lupahakemuksia on lain voimassaoloaikana eväty 53 ja ne ovat koskeneet 400 kulttuuriesinettä. Hylätyt lupahakemukset ovat koskeneet muun muassa autoja, laivoja, koriste-esineitä, taideteoksia, huonekaluja ja kunniamerkkejä.

Suurin osa kaikista käsitellyistä vientilupahakemuksista on koskenut ulkomaille muuttoa tai ulkomaille asuvan henkilön saamaa perintöä. Näitä tapauksia, joissa lupa on aina myönnettävä, on käsitellyistä hakemuksista ollut lähes 90 %.

Tilanne on kuitenkin muuttumassa. Vuodesta 1993 lähtien on hakemusten kokonaismäärä jatkuvasti laskenut samalla, kun kaupallista kulttuuriesineiden vientiä koskevat hakemukset ovat merkittävästi lisääntyneet. Vuosina 1995 ja 1996 kaupallisen viennin osuus oli yli 50 % kaikista käsitellyistä hakemuksista. Lupahakemusten käsittelystä on vuoden 1994 alusta peritty lupamaksu.

Neuvoston asetuksen mukaisia lupahakemuksia on ollut ainoastaan yksi. Lupa myönnettiin.

1.2. Kansainvälinen kehitys ja ulkomaiden lainsäädäntö

Kansainväliset sopimukset ja suositukset

Yhdistyneiden Kansakuntien kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestön (UNESCO) yleiskokouksessa vuonna 1970 tehdyn kulttuuriomaisuuden luvattoman tuonnin, viennin ja omistusoikeuden siirron kieltämistä ja ehkäisemistä koskevan yleissopimuksen pääsisältönä on kansainvälisen yhteistyön järjestäminen kulttuuriomaisuuden suojelemiseksi. Sen tarkoituksena on estää yhtäältä kunkin valtion kulttuuriperinnöksi luokitellun kulttuuriomaisuuden luvaton siirtäminen ulkomaille ja toisaalta valtioiden yhteisin toimin jäljittää ja palauttaa luvattomasti siirretty kulttuuriomaisuus alkuperämaahansa. UNESCO:n yleissopimus on yleispiirteinen kulttuuriomaisuuden palauttamista koskevilta osin. Suomi ei ole vielä ratifioinut yleissopimusta. Yleissopimuksen hyväksymisestä on annettu eduskunnalle hallituksen esitys siten kuin jaksossa 5 mainitaan.

UNESCO:n sopimusta täydentää varasteista tai laittomasti maasta viedyistä kulttuuriesineistä vuonna 1995 tehty Unidroit'n yleissopimus. Yleissopimus sisältää yksityiskohtaiset määräykset varastettujen tai laittomasti maasta vietyjen kulttuuriesineiden palauttamisesta. Sekä varastettujen että laittomasti maasta vietyjen kulttuuriesineiden haltija, joka on ollut esineen saadessaan vilpittömässä mielessä, on palauttaessaan esineen oikeutettu saamaan kohtuullisen korvauksen. Yleissopimuksessa on määräajat palautus-

vaatimuksen tai pyynnön esittämiselle. Yleissopimuksessa on lisäksi yksityiskohtaiset määräykset palauttamismenettelystä ja toimivaltaisen viranomaisen tehtävistä. Myös tämän sopimuksen hyväksymisestä on annettu hallituksen esitys eduskunnalle siten kuin jaksossa 5 mainitaan.

UNESCO:n piirissä on vuonna 1954 tehty myös yleissopimus kulttuuriomaisuuden suojelusta aseellisen selkkauksen sattuessa sekä siihen liittyvä pöytäkirja (SopS 93/1994; Haagin yleissopimus) sekä Euroopan neuvoston piirissä vuonna 1992 tarkistettu eurooppalainen yleissopimus arkeologisen perinnön suojelusta (SopS 26/1995; Maltan yleissopimus). Haagin yleissopimuksen mukaan siihen liittyneet maat luettelivat arvokkaat muistomerkinsä ja irtaimen omaisuuden säilytyspaikat. Näitä mahdollisen vihollismaan tietoon saatettuja kohteita ei saa vahingoittaa eikä esineitä viedä pois tai käyttää kohteita sotilastukikohtina. Miehitetyn maan mahdollisuuksien mukaan tuettava miehitetyn maan toimivaltaisia kansallisia viranomaisia tämän maan kulttuuriomaisuuden turvaamisessa ja säilyttämisessä. UNESCO pitää kansainvälistä rekisteriä erityisesti suojeltavasta kulttuuriomaisuudesta. Maltan yleissopimuksen mukaan sopimusvaltiot sitoutuvat muun muassa ilmoittamaan esineen alkuperäismaan viranomaisille ilmeisesti luvattomasti maastavietyjen esineiden vaihdannasta. Maltan yleissopimus tuli kansainvälisesti voimaan vuonna 1995.

UNESCO on antanut lisäksi erilaisia suosituksia, kuten suosituksen keinoista kieltää ja estää kulttuuriomaisuuden laitton vienti, tuonti ja omistusvaihdokset (1964), suosituksen kulttuuriomaisuuden kansainvälisestä vaihdannasta (1976) ja suosituksen irtaimen kulttuuriomaisuuden suojelusta. Myös Euroopan neuvosto on antanut omia suosituksiaan arkeologisen perinnön ja arkkitehtuuriperinnön suojelusta ja hoidosta samoin kuin ei-hallitustenvälinen kansainvälinen kulttuurimuistomerkkineuvosto ICOMOS. Suositukset tähtäävät lähinnä lainsäädännön kehittämiseen ja käytäntöjen yhtenäistämiseen.

Euroopan yhteisön kulttuuriesineiden vientiä koskevat säännökset

Euroopan yhteisön perustamissopimus (Rooman sopimus) edellyttää tavaroiden, henkilöiden, palvelujen ja pääomien vapaata liikkuvuutta. Rooman sopimuksen 36 artikla

sallii kuitenkin jäsenvaltioiden kiellot ja rajoitukset, jotka ovat tarpeen taiteellisten, historiallisten ja kansallisten aarteiden suojelemiseksi. Kansallinen lainsäädäntö kulttuuriesineiden maastaviennin rajoittamisesta on voimassa myös Euroopan yhteisön sisällä. Tämän lisäksi vientiä Euroopan yhteisön tullialueen ulkopuolelle sääntelee kaksi Euroopan yhteisöjen asetusta, jotka koskevat kulttuuriesineiden vientiä esineiden alkuperästä tai vientitarkoituksesta riippumatta. Neuvoston asetuksen ja kulttuuriesineiden viennistä annetun neuvoston asetuksen (ETY) N:o 3911/92 soveltamissäännöistä annetun komission asetuksen (ETY) N:o 752/93 mukaisesti kulttuuriesineiden vienti niin sanottuihin kolmansiin maihin edellyttää määrättyissä tapauksissa erityistä vientilupaa.

Neuvoston asetuksen mukaista vientilupaa edellyttävät kulttuuriesineet on luokiteltu sen liitteessä. Rahalliset kynnykset, joita sovelletaan kulttuuriesineluokkiin, on ilmoitettu ecuina, jotka vastaavat Suomen markan arvoja 0-900 000. Rahallisia kynnyksiä voidaan muuttaa tarvittaessa komission päätöksellä. Rahallista arvoa koskevien edellytysten mahdollinen täyttyminen arvioidaan vientilupahakemusta tehtäessä. Kulttuuriesineisiin, jotka eivät ylitä neuvoston asetuksen luokituksen rahallista kynnystä, sovelletaan kansallista kulttuuriesineiden vientilupamenettelyä, jos kulttuuriesineiden maastaviennin rajoittamisesta annetussa laissa mainitut edellytykset täyttyvät.

Neuvoston asetuksen vientilupahakemus tehdään lomakkeella, jonka sisältö ja muoto on määritelty komission asetuksessa. Vientilupa on voimassa koko yhteisössä enintään 12 kuukauden ajan. Lupa haetaan siinä maassa, jossa esine on pysyvästi. Tilapäisen vientiluvan myöntäessään lupaviranomainen voi määrätä, milloin kulttuuriesineen on oltava takaisin luvan myöntäneessä valtiossa.

Kansallisen kulttuuriomaisuuden vientirajoitukset eräissä maissa

Yleistä. Yhteisön yhteisten kulttuuriesineiden vientiä koskevien säännösten rinnalla on Euroopan unionin jäsenvaltioilla omia kansallisen kulttuurin suojelumenetelmiä. Kansallisen kulttuuriomaisuuden vientiä rajoittavat lait perustuvat eräissä maissa muutaman vuosikymmenen takaiseen lainsäädäntöön. Lähinnä Länsi-Euroopan maissa kansallista lainsäädäntöä on tarkistettu esineiden rahalli-

sen arvon osalta yhteisön säännösten voimaantumisen yhteydessä.

Yhteisenä taustana kansalliselle lainsäädännölle on periaate, jonka mukaan kukin valtio oman historiansa ja kulttuuritaustansa mukaisesti itse määrittelee arvokkaana ja suojelemisen arvoisena pitämänsä kulttuuriomaisuuden. Kulttuuriomaisuuden määrittely perustuu suojeltavasta kulttuuriomaisuudesta laadittuihin luetteloihin tai kansallisuusomaisuuden määrittely on tapauskohtaista. Ikäraja on joko kiinteä tai liukuva. Arvokkaaksi määriteltyjen kulttuuriesineiden vientiin tarvitaan vientilupa.

Useissa maissa kulttuuriesineiden vientiluvan epääminen aiheuttaa lunastusseurauksia. Vientikiellon alaisen esineen lunastamiselle valtiolle tai julkisiin kokoelmiin käypään hintaan on asetettu määräaika, jonka kuluessa asia on järjestettävä. Vientikiellon alaisten esineiden lunastamiseen käytettäviä määrärahoja koskevat järjestelyt ovat useissa maissa osoittautuneet ongelmallisiksi.

Ruotsi. Ruotsin kulttuuriesineiden maastaviennin rajoittamista koskevat säännökset sisältyvät kulttuurimuistomerkeistä annettuun lakiin (Lag om kulturminnen; SFS 1988:950). Irtainten kulttuuriesineiden maastavienti edellyttää lupaa.

Nykyisessä laissa on ryhmitelty luvanvaraisuus esineiden alkuperän ja niiden rahallisen arvon mukaan. Lupaa maastavientiin edellyttävät kaikki ennen vuotta 1 600 painetut kirjoitukset, kartat, kuvat, käsin kirjoitetut pergamentit tai paperit, Ruotsissa valmistetut yli 100 vuoden ikäiset esineet kuten huonekalut, instrumentit, signeeratut fajansiesineet ja aseet, yli 100 vuoden ikäiset esineet ja yli 50 000 kruunun arvoiset esineet, kuten maalaukset, veistokset, keramiikka, kattokruunut, tapetit, kulta-, hopea- ja pronsiesineet, ei kuitenkaan rahat ja mitalit, yli 50 vuotta vanhat ja yli 2 000 kruunun arvoiset esineet, kuten saamelaisesineet, nuotit, kirjeet, päiväkirjat, käsintehty kartat ja tekniset mallit. Ulkomaalaisten esineiden on tullut olla Ruotsissa ennen vuotta 1840 ja niiden arvon tulee olla yli 50 000 kruunua.

Ruotsissa on tehty ehdotus lainsäädännön muuttamisesta (SOU 1995:128). Ehdotuksen mukaan esineluetteloa on tarkoitus lähentää neuvoston asetukseen. Esineryhmien raha-arvoja on tarkoitus porrastaa nykyistä tarkemmin.

Venäjä. Vuonna 1993 säädetyt Venäjän kulttuuriesineiden maastavientilain tarkoitus on suojata Venäjän kulttuuriperintöä muiden maiden vastaavien lakien mukaisesti. Tämän lisäksi laki koskee laittomasti toisesta valtiosta Venäjälle tuotujen esineiden palauttamista. Lakia sovelletaan yhdessä Venäjän tulli- ja rajamääräysten kanssa.

Laki koskee siinä määriteltyjä kulttuuriesineitä riippumatta siitä, kuka ne omistaa. Esineen tulee olla Venäjän kansalaisen tekemä tai, jos tekijä on muu kuin venäläinen, hänen on tullut tehdä esine Venäjällä. Esine kuuluu lain soveltamisalaan myös, jos se on löydetty Venäjän alueelta. Myös kaikki arkeologiset esineet, etnografiset esineet ja tieteellisesti arvokkaat esineet kuuluvat lain soveltamisalaan. Lisäksi laissa on todettu, että kaikki vapaaehtoisin vaihdoin saadut kulttuuriesineet ja toisesta kulttuurista peräisin olevat laillisesti maahan tuodut esineet kuuluvat lain soveltamisalaan. Kulttuuriesineet on laissa luokiteltu 18 eri ryhmään. Erikseen on todettu, ettei lakia sovelleta matkamuitoihin tai massatuotteisiin.

Eräiden esineiden maastavienti on kielletty kokonaan. Tällaisia esineitä ovat erikseen määriteltävät historiallisesti, taiteellisesti ja tieteellisesti tai muuten kulttuurin kannalta arvokkaat esineet niiden iästä riippumatta. Myöskään erikseen rekisteröityjä esineitä ei saa viedä maasta, ei myöskään valtion tai kunnan museossa, kirjastossa tai arkistossa olevia esineitä. Lisäksi kaikkia yli 100 vuotta vanhoja arvokkaita kulttuuriesineitä koskee maastavientikielto. Maastavientiin voi yleisesti saada luvan ainoastaan, jos maastavienti on tilapäistä, kuten näyttelylainat ja esineen konservointi. Yksityinen henkilö voi saada luvan viedä maasta omistamansa perhemuiston. Yksityinen voi lisäksi saada luvan viedä vientikiellon alaisen esineen maasta. Edellytyksenä on kuitenkin, että esine dokumentoidaan museoon, arkistoon tai kirjastoon. Esineen valmistajalla on lisäksi oikeus viedä esine maasta. Jos lupaa maastavientiin ei myönnetä, valtiolla on oikeus lunastaa esine, ja jos lunastusoikeutta ei käytetä määräajassa, esine voidaan viedä maasta.

Viro. Virossa kulttuuriesineiden maastavientilainsäädäntö tuli voimaan vuonna 1992 (EV Kulttuuriministeriumi 8.3.1992 määrusega nro 1). Lakiin on tehty muutoksia vuonna 1994. Järjestelmän pääperiaatteet ovat samat kuin Suomessa. Historiallisesti, taiteellisesti, kulttuurihistoriallisesti tai tie-

teellisesti merkittävien esineiden maastavientiin tarvitaan lupa.

Esineet, joiden maastavientiin tarvitaan lupa, on lueteltu säännösten liitteenä olevassa luettelossa. Maastavientilupa tarvitaan esineistölle, joka on valmistettu ennen vuotta 1950. Kirjoihin, kalentereihin ja lehtiin tarvitaan lupa, jos ne on valmistettu ennen vuotta 1945. Osaan esineistöä ei sovelleta ikärajaa lainkaan.

Lupamenettelyn käytännön toteutus vastaa paljolti Suomen käytäntöä.

Lain muuttamista valmistellaan paraikaa.

1.3. Nykytilan arviointi

Yleistä

Yleisesti arvioiden nykyistä kulttuuriesineiden maastaviennin rajoittamisesta annettua lakia ei voida pitää riittävän hyvin tunnettuna suuren yleisön piirissä. Lain valvonta on ollut myös vaikeaa. Tulliviranomaisten valvontaa rajoittaa toisaalta se, ettei sisämarkkina-alueen toimituksiin voida kohdistaa tarkastuksia muuta kuin poikkeustapauksissa. Lain olemassaololla on kuitenkin tärkeä merkitys sellaisenaan yleisestäävyyden kannalta.

EY-lainsäädännön suhde Suomen lainsäädäntöön

Nykyisen lain ja neuvoston asetuksen välinen suhde on epäselvä ja kansalaisille vaikeasti avautuva. Neuvoston asetuksen mukaista lupaa tarvitaan lähinnä rahallisesti erittäin arvokkaalle esineistölle, jota on määrällisesti Suomessa vähän. Lähinnä on kyse taide-esineistä. Asetuksen olemassaolosta muistuttamiseksi on tärkeää, että siihen viitattaisiin Suomen kansallisen lain yhteydessä.

Neuvoston asetuksessa tarkoitetuksi viranomaiseksi on määrätty museovirastosta annetussa asetuksessa (119/1992) museovirasto. Säännös sijaitsee hallintosäädöksessä eikä aineellisen lain yhteydessä, jolloin sitä on vaikea löytää. Lupaviranomaistehtävän määrittelyn lisäksi neuvoston asetus edellyttää, että asetuksen rikkomisesta säädetään rangaistus ja että lupapäätöksestä järjestetään valitusmahdollisuus. Museovirastosta annetun asetuksen sanamuoto on lisäksi epätasällinen, koska siinä edellytetään, että vi-

ranomaisen lupaviranomaistehtävistä säädetäisiin jossain muualla lainsäädännössä, vaikka näin ei voida tehdä neuvoston asetuksen suoran sovellettavuuden vuoksi.

Euroopan talousalueen valtion alueelta laittomasti vietyjen kulttuuriesineiden palauttamisesta annetun lain suhde kulttuuriesineiden maastaviennin rajoittamisesta annettuun lakiin on lähtökohtaisesti täysin selvä. Ensisiksi mainittu laki koskee sellaisia tilanteita, jolloin Suomeen on tuotu laittomasti kulttuuriesine jostain muusta Euroopan talousalueen valtiosta tai Suomesta laittomasti toiseen valtioon viety esine pyydetään palauttavaksi tänne. Oikeusministeriö toimii Suomesta laittomasti maastaviettyjen esineiden palauttamista vireille panevana viranomaisena toisessa jäsenvaltiossa.

Esineiden määrittely

Voimassa olevan lain kulttuuriesineitä koskeva määritelmä on varsin väljä. Lain 2 §:n mukaan yli 50 vuotta vanhat taideteokset sekä taideteollisuuden ja taidekasityön tuotteet sekä kaikki muut yli 50 vuotta vanhat esineet, joilla on kulttuurihistoriallista arvoa, ovat vientikiellon alaisia, kunnes vientiin on saatu lupa. Tämän lisäksi iästä riippumatta kansalliseen historiaan ja merkkihenkilöihin liittyvät esineet, arvokkaat käsikirjoitukset sekä tieteellisesti merkittävät kokoelmat ovat vientikiellon alaisia. Kulttuuriesineiden maastaviennin rajoittamisesta annetussa opetusministeriön päätöksessä on lueteltu ne esineet, joilla on yleistä kulttuurihistoriallista arvoa. Päätöksessä esineet on jaettu 25 eri ryhmään. Päätöstä on täydennetty vuonna 1985 muun muassa siten, että siihen on lisätty kulkuvälineitä koskeva alaryhmitys sekä urheilukilpailujen palkinnot.

Määrittelemällä laaja luvanvaraisuus oli tarkoitus saada aikaan järjestelmä, joka mahdollistaisi kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden esineiden maastaviennin kattavan seurannan. Luokavasta aikarajasta seuraa, että vientikiellon piiriin tulee koko ajan yhä nuorempaa esineistöä.

Opetusministeriön päätöksessä on myös määritelty eräiden esineryhmien luvanvaraisuudelle osin lain pääsäännöstä poiketen kiinteät aikarajat. Setelien tulee olla ennen vuotta 1900 valmistettua tyyppiä ja postimerkkien tulee olla painettu ennen vuotta 1860.

Luvan myöntämisperusteet ja lupamaksut

Voimassa olevan lain 4 §:n 2 momentin mukaan lupaa ei voida myöntää, jos esineen maassa pysyttäminen on taiteelliselta, tieteelliseltä, historialliselta tai kulttuurihistorialliselta kannalta tärkeää. Lupa voidaan kuitenkin tällöinkin myöntää esineen omistajalle tärkeiden henkilökohtaisten syiden vuoksi tai jos siihen on muita erityisiä syitä. Lupa on lisäksi aina myönnettävä, jos esine kuuluu ulkomaille muuttavan henkilön koti-irtaimistoon, jos ulkomaille asuva henkilö on saanut esineen perintönä tai osituksen nojalla tai jos luvan saaja sitoutuu tuomaan esineen takaisin maahan asetetun määräajan kuluessa. Vaikka lupa on myönnettävä, on luvanvaraisuutta pidetty silti lain valvonnan kannalta tärkeänä.

Luvan myöntämisperusteet ovat varsin väljät ja jättävät lupaviranomaiselle tarkoituksenmukaisuusharkinnalla mahdollisuuden hylätä lupahakemus tarvittaessa. Hylättyjen hakemusten suhteellisen vähäinen määrä kuitenkin kuvaa, että hylkäämiskäytäntö on ollut varsin johdonmukaista ja rajoittunut todellisuudessa ainoastaan kulttuurihistoriallisesti arvokkaisiin esineisiin. Lupaharkinnan perusteiden tarkempi esiintuominen laissa selventäisi viranomaisharkintaa.

Lupamaksut ovat perustuneet museoviraston maksullisista suoritteista annettuun opetusministeriön päätökseen (1243/1996), jonka mukaan lupamaksu on 200 markkaa luvulta. Maksu saattaa olla melko korkea silloin, kun esimerkiksi maastamuuton yhteydessä lupa on aina myönnettävä.

Lupaviranomaiset ja valitustie

Voimassa olevan lain 4 §:n 1 momentin mukaan opetusministeriö voi antaa museovirastolle luvan delegoida jollekin toiselle viranomaiselle lupaviranomaistehtävät. Lupaviranomaistehtävät on laitosten toimialan osalta siirretty valtion taidemuseolle, arkitolaitokselle, Sotamuseolle, Turun maakuntamuseolle, Pohjanmaan museolle, Satakunnan museolle, Pietarsaaren kaupungin museolle, Tornionlaakson maakuntamuseolle, Pohjois-Pohjanmaan museolle sekä K.H. Renlundin museolle. Delegoinnit ovat perustuneet siihen, että eräiden kunnallisten museoiden alueilla on rajanylityspaikkoja ja runsaasti esineiden maastavientejä. Tällöin vientikielön valvontaa on ollut perusteltua siirtää pai-

kalliselle tasolle. Valtion taidemuseon ja Sotamuseon toimiminen lupaviranomaisena perustuu erityisesineistöön, jonka valvonta on luonteenvaa näille viranomaisille.

Muun lupaviranomaisen lupahakemuksen hylkäävä päätös tulee alistaa museovirastolle, jonka päätöksestä voidaan vasta valittaa. Lain 8 §:n mukaan museoviraston päätöksestä voidaan valittaa valtioneuvostoon hallintovalituksena. Lain 8 §:n valitusmahdollisuus valtioneuvostoon edellyttää, että hakemus on hylätty. Jos lupaviranomainen on jättänyt tutkimatta hakemuksen, on päätöksestä voitu valittaa korkeimmalle hallinto-oikeudelle hallintolainkäyttölain (586/1996) pääsäännön mukaan. Kielteisistä lupapäätöksistä on valitettu viisi kertaa lain voimassaoloaikana. Valtioneuvosto on yhdessä tapauksessa kumonnut museoviraston päätöksen ja myöntänyt maastavientiluvan.

Alistamismenettelyllä on voitu valvoa lupakäytännön yhdenmukaisuutta. Toisaalta valitus kunnallisen viranomaisen päätöksestä suoraan valtioneuvostoon olisi ollut ilmeisesti valitusjärjestelmän kannalta epätarkoituksenmukaista, joten alistusmenettelyllä on voitu keskittää valitusten käsittelyä. Koska hakemusten hylkäämismäärä on ollut varsin pieni, ei alistusmenettelystä ole ollut ainkaan hakijoiden oikeusturvan kannalta sanottavaa hyötyä.

2. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

2.1. Tavoitteet

Esityksen tavoitteena on selkeyttää nykyistä lainsäädäntöä ja saattaa se ajan tasalle. Ehdotuksen tavoitteena on myös nykyistä täsmällisemmin säätää lain tasolla luvan myöntämisperusteista ja lupaharkinnasta.

2.2. Keskeiset ehdotukset

Esityksessä ehdotetaan selkeytettäväksi lain suhdetta EY-lainsäädäntöön sisällyttämällä lakiin viittaus neuvoston asetuksesta.

Jos lupaa esineen maastavientiin edellytetäisiin neuvoston asetuksen ja Suomen kansallisen lain perusteella samanaikaisesti, myönnettäisiin ainoastaan yksi lupa. Laissa olisi säännökset myös neuvoston asetuksen mukaisesta lupaviranomaisesta ja viittaus-säännös rangaistuksista.

Luvanvaraisuutta muutettaisiin olennaisesti aiempaan lakiin verrattuna. Pääsääntönä olisi, että esineen tulisi olla yli 100-vuotias. Kirjojen ja karttojen maastavienti ei edellyttäisi lupaa, jos kirja tai kartta olisi painettu vuoden 1800 jälkeen. Yksittäisten rahojen ja postimerkkien vienti ulkomaille ei pääsääntöisesti edellyttäisi lupaa, ellei kyse olisi kokoelmista tai liittymästä kansalliseen merkkihenkilöön. Luvanvaraisuus määriteltäisiin myös suoraan lain tasolla kuvatulla esineryhmittelyllä. Luvan harkintaperusteita täsmennettäisiin nykyisiin säännöksiin verrattuna. Voimassa olevassa laissa harkintaperusteita ei ole yksilöity lain tasolla.

Valvontakeinoihin lisättäisiin niin sanottu väliaikainen maastavientikielto lähinnä julkisen myynnin yhteydessä. Väliaikainen kielto olisi voimassa, kunnes esineen maastavienille haettaisiin varsinaista lupaa. Valvontaviranomaisille annettaisiin lisäksi oikeus tutkia esineitä julkisen myynnin yhteydessä esimerkiksi sen selvittämiseksi, edellyttäisikö esine maastavientilupaa. Tulliviranomaiset voisivat edelleen osoittaa maastaviejän hakemaan lupaa, jos luvantarve olisi epäselvä.

Arkistolaisissa tarkoitettujen arkistonmuodostajien arkistot on säännelty tarkasti eikä kulttuuriesineiden maastavientiiä rajoittavaa lainsäädäntöä ei ole tarpeen ulottaa koskemaan julkisia arkistoja.

3. Esityksen vaikutukset

3.1. Taloudelliset vaikutukset

Esityksellä ei olisi merkittäviä taloudellisia vaikutuksia.

3.2. Organisaatio- ja henkilöstövaikutukset

Esitys ei muuttaisi lupaviranomaisorganisaatioita tai muutoin lisäisi viranomaisten

tehtäviä. Tarvetta uusiin henkilöresursseihin ei olisi muutosten vuoksi. Valitustien muuttaminen ei myöskään aiheuttaisi asiamäärien lisääntymistä lääninoikeuksissa, koska valitusten määrän ei voida ennakoida lisääntyvän uuden lain säätämisen vuoksi.

3.3. Ympäristövaikutukset

Lailla ei olisi varsinaisia ympäristövaikutuksia.

4. Asian valmistelu

Esitys perustuu opetusministeriön asettaman kulttuuriesineet ja maastavienti -työryhmän muistioon (opetusministeriön työryhmien muistioita 15:1997). Työryhmässä ovat olleet edustettuina opetusministeriö, museovirasto, kansallisarkisto, valtion taidemuseo, Helsingin yliopiston kirjasto sekä tullihallitus.

Kirjallisen lausunnon työryhmän muistiossa ovat antaneet ulkoasiainministeriö, oikeusministeriö, museovirasto, valtion taidemuseo, kansallisarkisto, tullihallitus, Helsingin yliopiston kirjasto, Suomen museoliitto, maastavientilupia myöntävät museot, Postimuseo, Suomen Antikvaariset kirjakauppiat ry. sekä Suomen antikvariaattiyhdistys ry.

Esityksen valmistelua on jatkettu virkatyönä opetusministeriössä.

5. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja

Eduskunnalle on tarkoitus samanaikaisesti tämän esityksen kanssa antaa hallituksen esitys kulttuuriomaisuuden luvattoman tuonnin, viennin ja omistusoikeuden siirron kieltämiseksi ja ehkäisemiseksi tehdyn yleissopimuksen ja varastetuista tai laittomasti maasta viedyistä kulttuuriesineistä tehdyn Unidroit'n yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä. Mainittu esitys ja tämä esitys on kuitenkin laadittu siten, että ne voidaan käsitellä ja niissä ehdotetut lait saattaa voimaan toisistaan riippumatta.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotuksen perustelut

1 §. *Lain tarkoitus.* Kansallisen kulttuuriomaisuuden vaihdannan sääntely muodostaa merkittävän osan kansallisen kulttuuriomaisuuden suojelusta ja säilyttämisestä. Kulttuuriomaisuuden säilymistä siinä maassa, jonka kulttuurikehitykseen se on ollut osallisena, pidetään tärkeänä muun muassa sen vuoksi, että ainoastaan alkuperäisissä yhteyksissään kulttuuriesine säilyttää täyden arvonsa. Useimmat valtiot ovat harkinneet tarpeelliseksi sisäisin toimenpitein rajoittaa ja säännöstellä kulttuuriomaisuutensa maastavientiä. Kansallisen lainsäädännön tarkoituksena on asettaa puitteet sille, millä edellytyksillä laillinen kulttuuriomaisuuden vaihto voi tapahtua.

Kun kulttuuriomaisuuden kansainvälistä vaihtoa on sinänsä pidettävä hyväksyttävänä, ei ole syytä kieltää arvokkaankaan kulttuuriomaisuuden maastavientiä kokonaan. Lain tarkoituksena on säätää kulttuuriomaisuuden vienti valvonnan alaiseksi siten, että laissa tarkemmin määriteltyjen tieteellisesti, taiteellisesti ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden kulttuuriesineiden maastaviemiseen tarvittaisiin lupa.

2 §. *Sovellettamisala.* Lakia sovellettaisiin esineiden vientiin Suomen rajojen ulkopuolelle. Koska Euroopan yhteisö muodostaa yhtenäisen sisämarkkina-alueen, pykälässä määriteltäisiin erikseen lain koskevan tavaroitten toimituksia muihin yhteisön jäsenvaltioihin ja vientiä yhteisöalueen ulkopuolelle.

Lakia sovellettaisiin lähinnä Suomessa valmistettuihin esineisiin. Jos esine on tehty ulkomailla, edellytettäisiin, että esine on kuitenkin ollut Suomessa vähintään 50 vuotta viimeisen 100 vuoden aikana. Tällä halutaan korostaa, että esineellä tulee olla riittävä yhteys suomalaiseen kulttuuriin. Eräissä tapauksissa esineisiin voi liittyä erityisesti Suomea koskevia historiallisia arvoja, joiden vuoksi esineen maassaoloajalla ei olisi merkitystä. Tällaisia esineitä saattavat olla erityisesti kirjat, kirjeet ja erilaiset arkistoinnekit, jotka koskevat Suomen historian kannalta tärkeitä tapahtumia tai jotka ovat muutoin tärkeitä vanhoja lähteitä Suomen historian tutkimuksen kannalta.

Lailla ei olisi tarkoitus estää sellaisen esineen maastavientiä, jonka viejä on itse valmistanut. Tästä olisi erityinen poikkeussäännös 3 momentissa. Momentissa valmistajaan rinnastettaisiin suunnittelija, joka on luonut mallin esineestä tai luonnoksen tekijä. Tällöin esimerkiksi taideteollisen teoksen suunnittelija voisi viedä alkuperäisesineen maasta ilman vientilupaa. Momentissa on pyritty siten tekemään avoin poikkeus sellaisille tahoille, joilla on tekijänoikeudellisesti suojattu oikeus esineeseen.

3 §. *Euroopan yhteisön lainsäädäntö.* Neuvoston asetus sääntelee kulttuuriesineiden vientiä yhteisön alueen ulkopuolelle. Asetus edellyttää, että kansallisella tasolla säädetään muun muassa maastavientirajoituksista, joiden perusteella jäsenvaltio voi kieltää esineen viennin yhteisöalueen ulkopuolelle. Näiden säännösten mukaisen vientilupamenettelyn tarkoituksena on toisaalta kansallisen kulttuuriiperinnön säilyttäminen, toisaalta eurooppalaisen kulttuuriiperinnön suojeleminen.

Kulttuuriesineiden maastaviennin rajoittaminen kansallisin perustein kuuluu Rooman sopimuksen 36 artiklan mukaan jäsenvaltioiden toimivaltaan.

Neuvoston asetusta sovelletaan kulttuuriesineiden vientiin Euroopan yhteisön alueelta kolmansiin maihin. Kulttuuriesineiden vienti yhteisön tullialueen ulkopuolelle on asetuksessa tarkemmin säädettyllä tavalla luvanvaraista. Suomen liittyttyä jäseneksi Euroopan unioniin myös neuvoston asetusta sovelletaan Suomessa.

Neuvoston asetuksen mukainen järjestelmä rakentuu siten, että siinä määritellään tiettyjen esineryhmien vienti luvanvaraiseksi. Nämä esineryhmät voivat poiketa jäsenvaltioiden kansallisten säädösten määrittelystä. Lupa voidaan evätä neuvoston asetuksen 2 artiklan 2 kohdan mukaan, jos esineen alkuperävaltion kansallisen lainsäädännön mukaan vientilupa tulisi evätä. Tämän selvittämiseksi toimivaltaisen viranomaisen tulee lupaa harkittaessa olla yhteydessä esineen alkuperävaltion asianomaisiin viranomaisiin.

Neuvoston asetus koskee sen liitteessä mainittujen, rahalliset arvot täyttävien kulttuuriesineiden vientiä yhteisön alueen ulko-

puolelle. Kansallista lakia sovellettaisiin laissa määriteltyjen esineryhmien toimituksiin yhteisömaihin ja vientiin yhteisön alueen ulkopuolelle.

Lain ja neuvoston asetuksen rajoitusjärjestelmän yhteensovittaminen tehtäisiin siten, että molemmat luvat ratkaistaisiin samanaikaisesti yhdellä päätöksellä siten kuin lakiehdotuksen 6 §:ssä ja asetuksessa säädetäisiin. Esineiden maastavientiin sovelletaan neuvoston asetusta samanaikaisesti edellyttäen tietysti, että esine on todettu neuvoston asetuksen liitteessä.

Kansallisen kulttuuriperinnön suojelemista koskee myös jäsenvaltion alueelta laittomasti vietyjen kulttuuriesineiden palauttamisesta annettu neuvoston direktiivi. Direktiivin mukaan jäsenvaltiosta toiseen jäsenvaltioon viety kulttuuriesine voidaan palauttaa direktiivin mukaista menettelyä käyttäen. Kulttuuriesineiden maastavientiä koskevaan lakiehdotukseen ei kuitenkaan sisällytetä tätä direktiiviä koskevia säännöksiä, vaan direktiivin implementoimiseksi annettu laki Euroopan talousalueen alueelta laittomasti vietyjen kulttuuriesineiden palauttamisesta jäisi edelleen voimaan.

4 §. *Vientilupaa edellyttävät esineet.* Lain terminologia poikkeaisi voimassa olevasta laista siten, että siinä ei käytettäisi vientikielto-termiä. Esineen vientiin edellytettäisiin lain mukaan lupaa.

Pykälässä luettelaisiin esineryhmät eikä alemmanasteista normia tältä osin tarvittaisi. Määrittelytapa poikkeaisi näin ollen voimassa olevasta laista. Esineiden määrittely luettelonomaisesti on tarpeen, jotta eri esineryhmille saadaan tarkoituksenmukaiset ikärajoitukset luvanvaraisuuden perusteeksi. Myös nykyisen lain selkeyttämiseksi on ollut tarpeen antaa opetusministeriön päätös, jolla on lueltu hyvin yksityiskohtaisesti eri esineet. Vientilupaa edellyttävien esineiden toteaminen suoraan lain tasolla on tarpeen asian havainnollistamiseksi. Kansalaisten ei tarvitsisi tällöin etsiä eri säädöslähteistä luvanvaraisuuteen liittyviä perusteita. Vaikka maastaviennin sallittavuus ainoastaan luvan perusteella ei loukkaa omistusoikeutta hallitusmuodon 12 §:n omaisuuden suoja-säännöksen vastaisesti, on syytä myös tähän liittyvien väärinkäsitysten välttämiseksi säätää luvanvaraisten esineiden luettelosta suoraan lain tasolla.

Esineiden ryhmittelyssä on noudatettu soveltuvien osin neuvoston asetuksen esine-

luokittelua. Asetuksesta on otettu lakiin myös luonnontieteelliset kokoelmat samantyyppisesti määriteltynä.

Neuvoston asetukseen liittyviä markkamääräisiä arvoja ei kuitenkaan otettaisi luvanvaraisuuden perusteeksi. Markkamääräisesti määritelty luvantarvesääntely ei vastaisi myöskään kulttuuriomaisuuden suojelemiseksi säädetävän lain perusajatuksia. Tarkoitus ei olisi puuttua esineiden myyntiin, vaan estää ainoastaan esineisiin liittyvien kulttuurivoimien häviämistä Suomesta.

Monien esineryhmien ikärajaksi tulisi 100 vuotta nykyisen 50 vuoden tilalle. Näin 1920- ja 1930-luvun käyttöesineistö vapautuisi lupamenettelystä. Toisaalta tämäkin esineistö saattaisi tulla lupamenettelyn piiriin myöhemmin ajan kuluessa. Liukuva aikaraja on perusteltua erityisesti käyttöesineille, jotka saattavat harvinaistua esineiden kuluessa. Kirjojen ja karttojen liukuva ikäraja on puolestaan epätarkoituksenmukainen luvantarpeen määrittelytapa. Helsingin yliopiston kirjastolla ja muilla kirjastoilla on lisäksi vapaakappaleena painotuotteita melko kattavasti 1800-luvulta lähtien. Yleisesti vasta ennen vuotta 1700 painetut kirjat voidaan luokitella harvinaisiksi. Karttojen painatus on puolestaan yleistynyt Suomessa vasta 1800-luvun vaihteessa.

Taideteosten, käsikirjoitusten, sävellyskäsikirjoitusten ja kulkuneuvojen luvanvaraisuuden ikäraja säilytettäisiin 50 vuodessa nykyisen lain tapaan. Mainittujen taideteollisten esineiden tulisi olla esineen alkupe- räiskappaleita. Rajoitetuilla sarjoilla tarkoitettaisiin sellaisia esineitä, joita on valmistettu toisintamalla ainoastaan suhteellisen vähän. Tällaiset kappaleet voivat olla muun muassa taiteilijan numeroimia tai signeeraamia.

Kokoelmille sekä kansalliseen merkkihenkilöön ja historiaan liittyville esineille ei asetettaisi lainkaan ikäraja. Merkkihenkilöihin liittyviä esineitä voisivat olla paitsi edellä mainittuihin ryhmiin kuuluvat esineet, kuten kirjeenvaihto, päiväkirjat ja valokuvat, niin myös muut näihin ryhmiin kuulumattomat esineet kuten arvo-, kunnia- ja ansio-merkit. Lupaa edellyttäisivät kaikki arkeologiset irtaimet esineet, jotka on löydetty maasta tai vedestä.

Nykyisestä laista poiketen postimerkkien, mitalien ja rahojen maastavientiin ei yksittäisinä kappaleina pääsääntöisesti tarvittaisi lupaa. Opetusministeriön päätöksessä käyte-

tyistä yksityiskohtaisista aikarajoista luovutettiin siten kokonaan. Postimerkit ja muut numismaattiset esineet olisivat myös luvanvaraisia, jos ne kuuluvat kokoelmaan. Kokoelmana niihin voi liittyä myös henkilöhistoriaa ja muita kulttuurihistoriallisia piirteitä.

5 §. *Vientilupaa koskevat poikkeukset.* Lupaa ei kuitenkaan tarvittaisi, jos julkiseen kokoelmaan tai arkistoon kuuluva esine tai kirkollinen esine vietäisiin lainaksi näyttelyyn, konservoitavaksi tai tieteellistä tutkimusta varten maasta ja esine palautetaan maahan. Julkisella kokoelmalla tarkoitettaisiin valtion, kunnan tai muutoin julkisin varoin ylläpidettyä kokoelmaa kuten museota tai taidemuseota. Evankelis-luterilaiselle kirkolle tai ortodoksiselle kirkkokunnalle kuuluvien kirkollisten esineiden väliaikaiseen maastavientiin ei tarvittaisi lupaa. Sen sijaan muiden uskonnollisten yhteisöjen esineistön maastavienti edellyttäisi lupaa myös tällöin.

Pykälässä todettaisiin lisäksi, että lupaa maastavientiin ei tarvittaisi esittävien taiteilijoiden tai ammatinharjoittajien työvälineisiin, jotka on tarkoitus palauttaa maahan. Säännös koskisi siis esimerkiksi instrumentin kuljettamista maasta taiteilijan mukana esiintymistilaisuuteen.

6 §. *Lupahakemus ja sen käsittely.* Lupaa olisi haettava ennen esineen viemistä maasta. Luvan hakijana toimisi esineen omistaja. Lupaa voisi luonnollisesti hakea hänen puolestaan toimiva, esimerkiksi huutokauppakamari. Muodollisesti hakijana toimisi kuitenkin esineen omistaja, jonka tulisi tarvittaessa myös todistaa omistusoikeutensa. Käytännössä esineen hallinta luo omistajaolehtaman. Omistajan tarkistus on kuitenkin tarpeen tässä laissa tarkoitettussa merkityksessä sen selvittämiseksi, onko luvan hakijalla ylipäätään toimivalta toimia hakijana. Pykälän 1 momentin viimeisen virkkeen mukaisesti lupahakemuksesta säädetään asetuksella. Tarkoituksena on ottaa käyttöön kaksi lupahakemuslomaketta. Lupahakemuslomakkeista toinen vastaisi neuvoston asetuksen nojalla annetun komission asetuksen mukaista liitettä.

Pykälän 2 momentissa todettaisiin neuvoston asetuksen ja lain mukaisen luvan suhde lupahakemustasolla. Lupaa haettaisiin ainoastaan komission asetuksen mukaisella lomakkeella. Tällöin myönnettävä lupa kattaisi suoraan ehdotetun lain 8 §:n perusteella myös kansallisen lain edellyttämän luvan.

Lupaviranomaisella olisi oikeus tutkia esinettä, dokumentoida tai valokuvata sitä tai

ottaa siitä jäljennös. Säännös vastaa nykyistä lakia. Dokumentit ja jäljennökset jäävät viranomaiselle. Jäljennöksen ottamisella tai muulla dokumentoinnilla ei ole tarkoitus loukata esimerkiksi tekijänoikeutta, eikä viranomaisella ole oikeutta luovuttaa tällaisia dokumentteja.

7 §. *Lupaharkinta.* Lupaharkintaa koskevaa säännöstä täsmennettäisiin nykyiseen lakiin verrattuna. Täsmäntämisellä pyritäisiin parantamaan päätösten ennakoitavuutta.

Pykälän 1 momentin mukaan lupa voidaan myöntää, jos sen epäämiseen ei ole olemassa erityisiä syitä. Pääsääntö on luonnollisesti luvan myöntäminen, mikä vastaa nykyistä lupakäytäntöä. Epäämiseen liittyy kynnys, erityinen syy, joka viranomaisen on pystyttävä perustelemaan päätöksessään.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin 1 momentin epäämisharkintaan liittyvistä kriteereistä. Kriteerit vastaavat soveltuvin osin muun muassa voimassa olevan lain lupaharkinnassa käytettyjä kriteereitä.

Pykälän 3 momentti vastaa voimassa olevan lain perusperiaatteita. Lailla ei ole tarkoitus puuttua yksityisen henkilön omistusoikeuteen, jos henkilö muuttaa pois Suomesta tai jos hän saa esineen perinnön tai osituksen nojalla.

Pykälän 3 momentin 3 kohta vastaa niin ikään osin nykyistä lakia. Säännöksen mukaan luvan hakija ilmoittaa esineen palauttamisesta ja lupaviranomainen määrää sen palauttavaksi. Tarkoitus on siten mahdollistaa näyttelylainat ja esineiden konservointi ulkomailla. Tällaisten esineiden luvanvaraisuudesta vapauttaminen ei ole tarkoituksenmukaista esineisiin liittyvien kontrollimahdollisuuksien vaikeutumisen vuoksi. Säännöksellä on tarkoitus korostaa sitä, että viranomaisen tulee määrätä palauttamisesta, jolloin hakijan esittämä määräaika vahvistetaan häntä sitovaksi.

Eräissä tapauksissa lupaviranomainen voisi jättää lupahakemuksen tutkimatta. Tällaisia tilanteita voisivat olla muun muassa esineen omistusoikeuteen liittyvät epäselvyydet tai se, ettei luvan hakija voi näyttää valtuutusta lupahakemuksen tekemiseen. Lupaharkinnassa ei luonnollisesti oteta laajalti huomioon esineen omistusoikeutta. Siihen voitaisiin kuitenkin kiinnittää huomiota esimerkiksi perinnönjakoa koskevissa riidoissa. Yleisesti voitaneen kuitenkin esineen hallintaa sellaisenaan pitää riittävänä perusteena omistajaolehtaman syntymiseen. Lupahakemusta ei

myöskään voida tutkia, jos esine on jo viety ilman lupaa maasta. Tutkimatta jättäminen on asian luonteeseen liittyen perusteltua, jos lupaviranomainen ei voi tutkia esinettä ja suorittaa lupaharkintaa riittävän yksityiskohdasta.

8 §. *Lupapäätös.* Lupapäätös annettaisiin voimassa olevaa lakia vastaavalla tavalla asetuksella säädettävälle lupahakemuslomakkeelle. Vastaava päätös tehtäisiin komission asetuksen mukaiselle lomakkeelle. Asetuksen 7 §:n mukaan lomake tulisi jättää maastavietetäessä tulliviranomaiselle. Päätökseen liitettäisiin lisäksi yksi valokuva ja muut jäljennökset lupahakemuksen liitteistä.

Jos päätös olisi kielteinen, päätös perusteltaisiin erikseen. Tämä on välttämätöntä hakijan oikeusturvan vuoksi, koska lomakkeelle ei voida varata riittävästi tilaa asiallisten perusteluiden kirjoittamiseen.

Pykälän 2 momentin mukaan luvan nojalla olisi mahdollista viedä esine maasta vuoden aikana luvan myöntämisestä. Vuoden aika vastaisi neuvoston asetuksen määräaikaa. Tämän jälkeen lupa raukeaisi ja maastavientiin tulee hakea uusi lupa.

Pykälän 3 momentissa todettaisiin päätöksen maksullisuudesta. Maksu olisi julkisoikeudellinen maksu, jonka tulisi vastata suuriteen tuottamisesta aiheutuneita kuluja. Käytännössä maksu on ollut 200 markkaa lupahakemukselta ja muut lupaviranomaiset ovat noudattaneet museoviraston maksun suuruutta päätöksissään. Momentin viimeinen virke viittaisi kuntien lupaviranomaisiin, jotka voisivat vahvistaa itse lupamaksutaksan. Taksaa vahvistettaessa tulisi noudattaa valtion maksuperustelain (150/1992) maksun määrittämisestä koskevia perusteita.

Pykälän 4 momentissa mahdollistettaisiin jättää maksu primääriä eräissä tapauksissa.

9 §. *Esineen lunastusoikeus.* Pykälä olisi lähinnä informatiivinen eikä sen perusteella viranomainen voisi pakolla lunastaa esinettä. Toisaalta esineen lunastustakaa ei voitaisi vaatia ehdottomasti. Käytännössä onkin pyritty vapaaehtoiisiin kauppoihin.

10 §. *Viranomaiset.* Lain yleisenä lupaviranomaisena toimisi pykälän 1 momentin mukaan museovirasto. Taideteosten osalta lupaviranomainen olisi kuitenkin valtion taidemuseo. Toimivaltajako olisi tältä osin periaatteessa poissulkeva. Pykälän 1 momentissa todettaisiin kuitenkin, että museovirastolla olisi toimivaltaa toimia lupaviranomaisena kaikkien esineiden osalta, jos

taide-esine on tarkoitus viedä maasta muuton tai perinnön vuoksi ja jos lupahakemus koskee samanaikaisesti useita esineitä. Tällä halutaan varmistaa, ettei lupaa hakevan täydy asioida usean viranomaisen kanssa asiassa, jossa lupa tulee kuitenkin 7 §:n mukaan myöntää. Vastaava mahdollisuus käsitellä kaikkien mahdollisten esineiden lupa-asiat yhdellä kertaa olisi myös kunnallisilla museoilla. Toimivalta tähän todettaisiin kuitenkin erikseen opetusministeriön päätöksessä, joka annettaisiin pykälän 3 momentin nojalla.

Opetusministeriö voisi 3 momentin mukaan päättää, että myös Sotamuseo tai muu viranomainen toimisi maastavientiviranomaisena. Menettely vastaisi soveltuvien osin nykyisen lain 4 §:n 1 momentin mukaista delegointia. Käytännössä museoviraston ohella lupaviranomaisina ovat toimineet Sotamuseo, arkistolaitos, Pohjanmaan museo, Pietarsaaren kaupunginmuseo, Turun maakuntamuseo, K.H. Renlundin museo, Pohjois-Pohjanmaan museo, Satakunnan museo ja Tornionlaakson maakuntamuseo.

Sotamuseo on pääesikunnan alainen erillislaitos ja tarkoituksenmukaista on, että se toimisi edelleen lupaviranomaisena. Kansallisarkistoa ja maakunta-arkistoja ei olisi tarkoituksenmukaista määritellä lupaviranomaisiksi suoraan lain nojalla niiden käsittelemien lupien vähälukuisuuden vuoksi. Myöhemmin olisi tosin mahdollista nimetä arkistolaitos lupaviranomaiseksi. Jos vientihakemus sisältäisi arkistoinneksia eikä lupaviranomainen pystyisi arvioimaan niiden merkitystä, lupaviranomaisella olisi tarvittaessa mahdollisuus pyytää arkistolaitokselta asiantuntija-apua.

Vastaisuudessa olisi tarkoituksenmukaista määrätä nykyiset museot edelleen lupaviranomaisiksi. Jotta kunnallinen museo voisi toimia lupaviranomaisena, edellytettäisiin tähän kunnan suostumusta.

Pykälän 4 momentin mukaan lain valvontaviranomaisia olisivat lupaviranomaiset ja tullilaitos. Valvontaviranomaiset olisivat lähinnä käytännön valvontaa suorittavia tahoja, joilla olisi toimivaltaa laissa ja asetuksessa tarkoitettuihin valvontatoimenpiteisiin.

Neuvoston asetus edellyttää, että kansallisesti säädetään toimivaltaisesta viranomaisesta. Tämä on aiemmin Suomessa todettu museovirastosta annetun asetuksen 1 §:n 1 momentin 9 kohdassa.

Säännös sopii kuitenkin paremmin aineellisen lain yhteyteen. Pykälän 5 momentissa

todettaisiin, että museovirasto ja valtion taidemuseo toimisivat neuvoston asetuksen mukaisina lupaviranomaisina. Muut lupaviranomaiset eivät siten voisi myöntää neuvoston asetuksen mukaista lupaa.

11 §. *Valvonta.* Pykälän 1 momentti koski esineiden julkista myyntitilannetta. Tällöin esine on myytävänä liikkeessä tai huutokauppakamarin esittelyssä ennen huutokauppaa. Viranomaisella olisi tällöin oikeus tutkia esinettä ja tarpeellisessa määrin dokumentoida sitä.

Jos esineen viennin luvanvaraisuus olisi epäselvää, tulliviranomaisen tulisi velvoittaa viejää hakemaan esineelle maastavientilupaa. Tulliviranomaisen voi kuitenkin tehdä yhteisömaihin matkustavien tai niihin menevien toimitusten tarkastuksia ainoastaan perustellusta syystä.

Pykälän 3 momentin mukaan maastavientiluvan saaneen tulee ilmoittaa esineen maahan palauttamisesta, jos esine on määrätty palautettavaksi hakijan esittämän määräajan kuluessa. Ilmoitusmenettelyllä pyritään valvomaan esineen palauttamista Suomeen. Jos ilmoitusta ei ole annettu määräajan päätyttyä, lupaviranomainen voi pyytää asiassa lisäselvitystä ja tarvittaessa ryhtyä toimiin esineen palauttamiseksi maahan muun lainsäädännön nojalla. Jos lisäselvitystä ei anneta, poliisi voisi käynnistää rikostutkinnan laittomasta maastaviennistä.

12 §. *Väliaikainen maastavientikielto.* Väliaikaisen maastavientikiellon tarkoitus on antaa summaarisesti käsitys siitä, voidaanko esineen maastavientiin myöntää lupa. Käytännössä erityisesti esineen julkisen myynnin yhteydessä ostajalle on tärkeää tietää, voidaanko esine viedä maasta. Viranomaisen voi nykyisenkin lain estämättä antaa lausunnon siitä, että esine ei mahdollisesti saa vientilupaa. Tällaista järjestelyä ei voida pitää välttämättä riittävänä sen epävirallisuuden vuoksi. Tämän vuoksi on perusteltua, että menettelystä olisi selvät säännökset laisaa.

Väliaikaisen vientikiellon antaisi viranomaisen virkamies tai viranhaltija, jonka ratkaisuvaltaan kiellon antaminen olisi määrätty. Väliaikainen vientikielto annettaisiin lomakkeella ilman esittelyä heti tarkastuspäikällä. Asian luonteesta johtuen esineen omistajaa ei ole tarpeen kuulla erikseen kiellon antamisen yhteydessä. Kielto voitaisiin antaa myös omistajan lukuun toimivalle, yleensä huutokauppakamarin edustajalle tai

muulle kauppiaille. Tällä olisi puolestaan velvollisuus ilmoittaa kiellosta päämiehelleen.

Kielto olisi nimensä mukaisesti väliaikainen ja sitä olisi noudatettava, kunnes lupasia ratkaistaisiin lopullisesti. Koska kielto voi vaikuttaa jo sellaisenaan esineen arvon muodostukseen, siitä tulisi aina ilmoittaa esinettä myydessä. Ilmoittamisen laiminlyönti ei olisi erikseen rangaistava teko, vaikka tapauksesta riippuen kyse voisi olla lähinnä petoksesta. Väliaikaiseen maastavientikieltoon ei saisi hakea muutosta erikseen, vaan kiellon oikeellisuus on saatettava tutkittavaksi hakemalla lupaa esineen maastavientiin.

13 §. *Muutoksenhaku.* Muutosta haettaisiin valittamalla siten kuin hallintolainkäyttölaissa säädetään. Valitus olisi siten hallintovalitus. Maksusta valitettaisiin kuitenkin verojen ja maksujen perimisestä ulosottoihin annetun lain (367/1961) 8 §:n mukaisena perustevalituksena ja kunnan viranomaisen tekemästä maksupäätöksestä kunnallisvalituksena siten kuin kuntalaissa (365/1995) säädetään.

Nykyisen lain mukaan muiden viranomaisen tulee alistaa päätös museovirastolle, jos päätös on kielteinen hakijalle. Vasta museoviraston päätöksestä on voitu valittaa. Valitusviranomaisen on valtioneuvosto. Alistusmenettelystä luovuttaisiin eikä valtioneuvosto olisi enää valitusviranomaisen. Alistusmenettelystä luopuminen on perusteltua sen hallinnollisen monimutkaisuuden vuoksi. Päätöksiin liittyvä tarkoituksenmukaisuusharkinta vähenisi muutoinkin aiempaan lakiin verrattuna. Toisaalta hallintovalituksen luonteeseen kuuluu, että sen yhteydessä voidaan kiinnittää huomiota myös tarkoituksenmukaisuusnäkökohtiin.

Valituksenalainen päätös voisi olla hylkäävä päätös tai tutkimattajättämispäätös. Voimassa olevan lain mukaan oikeuskäytännössä on katsottu, että tutkimattajättämispäätöksestä valitetaan korkeimmalle hallinto-oikeudelle, kun taas luvan hylkäävästä päätöksestä valitetaan valtioneuvostoon. Ehdotuksen mukaan valitusviranomaiseksi tulisi hallintolainkäyttölain mukaan lääninoikeus. Lääninoikeutena olisi se lääninoikeus, jonka tuomiopiirissä päätöksen tehnyt viranomaisen sijaitsee. Valtion lupaviranomaisten päätöksistä valitettaisiin siten Uudenmaan lääninoikeuteen. Lääninoikeuden päätöksestä valitettaisiin edelleen korkeimmalle hallinto-o-

keudelle.

Muutoksenhakuoikeus olisi lähinnä esineen omistajalla. Luonnollisesti esineen omistajan puolesta toimiva voi valittaa päätöksestä normaalien valtuutussäännösten mukaisesti. Myyntitoimeksianto ei tällöin ole riittävä. Jos 10 §:n 3 momentissa tarkoitettu viranomainen myöntäisi luvan esineen maastavientiin, ei museovirasto voisi valittaa tästä päätöksestä, koska laissa ei tätä ole todettu eikä hallintolainkäyttölain 6 §:n mukainen viittaus voi antaa yksinomaan museovirastolle tällaista oikeutta.

Laissa olisi erikseen todettu, että valvontatoimesta tai väliaikaisesta maastavientikiellosta ei saisi erikseen valittaa. Koska kiellosta olisi väliaikainen, ei siihen voisi liittyä viranomaiselle korvausvelvollisuutta, jos myöhemmin maastavientilupa myönnettäisiin. Säännös vastaisi siten lähinnä rakennus-suojelulain (60/1985) mukaista väliaikaista toimenpidekielloa.

14 §. *Viittaussäännös ja puhevallan käyttäminen.* Pykälässä viitattaisiin rikoslain (39/1889) 46 luvun säännöstely- ja salakuljetusrikoksiin. Rangaistavaa olisi esineen maastavienti ilman tarvittavaa lupaa eli luvan hakematta jättäminen ja toisaalta lupahakemuksen hylkäämisestä huolimatta tapahtuva maastavienti. Rikos täyttyy myös silloin, kun esine on viety maasta ilman tarvittavaa lupaa ja vasta jälkikäteen pyritään hakemaan esineelle lupaa. Lisäksi rangaistavaa olisi annetun väliaikaisen maastavientikiellon vastainen menettely. Rangaistavaa ei sen sijaan olisi 11 §:n 3 momentissa mainitun ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönti. Jos ilmoitusvelvollisuuden laiminlyönnin lisäksi esinettä ei olisi palautettu maahan, olisi kyse laittomasta maastaviennistä. Laittomaan maastavientiin voisi liittyä menettämisseuraamus muiden salakuljetusrikosten tapaan.

Pykälän 2 momentin säännöksellä selkeytettäisiin yleisen valvontaviranomaisen

asemaa rikosasian käsittelyssä muun muassa valitusoikeuden sekä takavarikko- ja vahingonkorvausvaatimuksen esittämisoikeuden kannalta.

15 §. *Tarkemmat säännökset.* Asetuksella säädettäisiin lähinnä viranomaismenettelystä, lupahakemuksesta sekä lomakkeista.

16 §. *Voimaantulo.* Pykälä sisältää lain voimaantulosäännöksen.

17 §. *Siirtymäsäännökset.* Ennen lain voimaantuloa vireille tulleet lupahakemukset tulisi käsitellä loppuun lain voimaan tullessa voimassa olleiden säännösten mukaisesti. Tällöin myös mahdollisesta hylkäävästä päätöksestä tehtävä alistus tulisi tehdä museovirastoon. Myös valitusten käsittelyssä noudatettaisiin lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

Pykälän 2 momentin mukaan ennen lain voimaantuloa myönnettyt luparatkaisut oikeuttaisivat myös ehdotetun lain voimassa ollessa maastavientiin. Tällöin sovellettaisiin päätöksen raukeamiseen myös lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä siten, että lupapäätös olisi voimassa kaksi vuotta. Myös esineiden palauttamisen olisi tapahduttava näiden säännösten mukaisesti, jos lupa on myönnetty sillä perusteella, että esine on tarkoitus palauttaa Suomeen.

2. Tarkemmat säännökset

Ehdotetun lain nojalla annettaisiin asetus, jossa olisi säännökset ainakin viranomaismenettelystä, lupahakemuksesta ja lupapäätöksen tarkemmasta sisällöstä.

3. Voimaantulo

Laki ehdotetaan tulevaksi voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen kun se on hyväksytty ja vahvistettu.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

kulttuuriesineiden maastaviennin rajoittamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Lain tarkoitus

Kansallisen kulttuuriperinnön suojelemiseksi rajoitetaan tieteellisesti, taiteellisesti ja historiallisesti arvokkaiden kulttuuriesineiden maastavientiä siten kuin tässä laissa säädetään.

2 §

Sovellettamisala

Tätä lakia sovelletaan kulttuuriesineiden vientiin Suomesta muihin Euroopan unionin jäsenvaltioihin ja vientiin yhteisön alueelta.

Tämä laki koskee Suomessa valmistettuja esineitä tai 4 §:ssä tarkoitettuja sellaisia ulkomailla valmistettuja esineitä, jotka ovat olleet Suomessa 100 viimeisen vuoden aikana vähintään 50 vuotta. Jos ulkomailla valmistetulla esineellä on kuitenkin erityistä arvoa Suomen kansallisen historian kannalta, tätä lakia sovelletaan esineeseen sen Suomessa oloajasta riippumatta.

Tätä lakia ei kuitenkaan sovelleta sellaisiin esineisiin, jotka ovat esineen tekijän tai sen suunnitelleen tai muutoin luoneen luonnollisen henkilön hallinnassa.

3 §

Euroopan yhteisön lainsäädäntö

Sen lisäksi, mitä tässä laissa säädetään, kulttuuriesineen maastaviennistä Euroopan yhteisön ulkopuolelle on voimassa, mitä kulttuuriesineiden viennistä annetussa neuvoston asetuksessa (ETY) N:o 3911/92 säädetään.

4 §

Vientilupaa edellyttävät esineet

Seuraavia esineitä tai niiden osia ei saa viedä maasta ilman tässä laissa tarkoitettua lupaa, ellei jäljempänä toisin säädetä:

1) muinaismuistolaissa (295/1963) tarkoitettut arkeologiset esineet, jotka on löydetty maasta tai vedestä;

2) yli 50 vuotta vanhat taideteokset sekä yli 50 vuotta vanhat alkuperäiset tai niihin verrattavat taideteollisuuden ja taidekäsityön tuotteet, joita on tehty rajoitettu sarja;

3) yli 100 vuotta vanhat rakennukset ja niiden osat;

4) yli 50 vuotta vanhat liikkuvat kuvat sekä äänitteet ja muut tekniset tallenteet;

5) seuraavat kirjalliset tuotteet:

a) yli 50 vuotta vanhat käsikirjoitukset;

b) yli 50 vuotta vanhat sävellyskäsikirjoitukset;

c) ennen vuotta 1800 Suomessa tai Suomessa varten painetut kirjat ja kartat; ja

d) ennen vuotta 1600 ulkomailla painetut kirjat;

6) yksityiset arkistot sekä muihin esineryhmiin kuuluvat arkistoinneet, jotka ovat tieteellisen tutkimuksen tai muun erityisen syyn vuoksi arvokkaita niiden iästä riippumatta;

7) kokoelmat, jotka ovat tieteellisen tutkimuksen tai muun erityisen syyn vuoksi arvokkaita, sekä luonnontieteelliset kokoelmat ja näiden kokoelmien näytekappaleet niiden iästä riippumatta;

8) yli 50 vuotta vanhat kulkuneuvot ja kuljetusvälineet;

9) seuraavat yli 100 vuotta vanhat esineet:

a) rakennuksiin kiinteänä sisustuksena kuuluvat esineet;

b) aseet, varusteet ja sotilaskäyttöön tarkoitettut koneet, laitteet ja varusteet;

- c) ajannäyttäjät;
- d) huonekalut ja valaisimet;
- e) punnitus- ja mittavälineet sekä talous-esineet;
- f) työvälineet ja koneet;
- g) leikkikalut ja pelit;
- h) musiikki-instrumentit;
- i) puvut ja tekstiilit;
- j) kulta- ja hopeasepän teokset ja muut metallisesineet;
- k) lasi- ja puuesineet, keramiikka ja posliiniesineet;
- l) valokuvat sekä valokuvausvälineet ja muut optiset laitteet;
- m) kirkollinen esineistö; ja
- n) uskomuksiin liittyvät esineet; sekä
- 10) kansalliseen historiaan ja merkkihenkilöihin liittyvät esineet niiden iästä riippumatta.

5 §

Vientilupaa koskevat poikkeukset

Vientilupaa ei kuitenkaan tarvita, jos julkiseen kokoelmaan tai arkistoon kuuluva esine, evankelis-luterilaiselle kirkolle tai ortodoksiselle kirkkokunnalle taikka niiden seurakunnalle tai seurakuntayhtymälle kuuluva esine viedään maasta lainaksi näyttelyyn, konservoitavaksi tai tieteellistä tutkimusta varten ja se palautetaan Suomeen.

Esittävän taiteilijan tai ammatinharjoittajan ei myöskään tarvitse hakea maastavientilupaa instrumentille tai muutoin työhön käytettävälle välineille, jotka on tarkoitus palauttaa Suomeen esiintymisen tai työsuorituksen jälkeen.

6 §

Lupahakemus ja sen käsittely

Esineen omistajan tai hänen valtuuttamansa on haettava esineen maastavientiin lupa. Lupahakemuksesta säädetään tarkemmin asetuksella.

Jos esineen vientiin on haettava samanlaisesti lupaa kulttuuriesineiden viennistä annetun neuvoston asetuksen ja tämän lain mukaan, hakemus tehdään mainitun asetuksen mukaisesti.

Ennen asian ratkaisemista lupaviranomaisella on tarvittaessa oikeus tutkia vientihakemuksessa tarkoitettua esinettä, dokumentoida ja valokuvata se tai ottaa siitä jäljen-

nös. Nämä toimenpiteet eivät kuitenkaan saa viivyttää kohtuuttomasti lupahakemuksen käsittelyä.

7 §

Lupaharkinta

Vientilupa voidaan myöntää, jos esineen pysyttämiseen Suomessa ei ole olemassa tieteelliseltä, taiteelliselta tai kulttuurihistorialliselta kannalta erityisiä syitä.

Vientilupaa harkittaessa on otettava huomioon:

- 1) onko esine harvinainen vai onko vaaraa sen harvinaistumisesta;
- 2) onko esine erityisen edustava kansallisen kulttuuriperinnön kannalta;
- 3) liittyykö esine oleellisilta osin arvokkaaseen kulttuuriympäristöön;
- 4) liittyykö esine kansallisen historian kannalta merkittäviin henkilöihin tai tapahtumiin; tai
- 5) onko olemassa jokin muu erityinen syy, jonka vuoksi esineen maastavientiä ei tulisi sallia.

Lupa on myönnettävä 1 momentista huolimatta, jos:

- 1) esine kuuluu ulkomaille muuttavan henkilön koti-irtaimistoon;
- 2) ulkomaille asuva henkilö on saanut esineen perintönä tai osituksen nojalla; tai
- 3) esine viedään Suomesta määräajaksi ja lupaviranomainen määrää esineen palautettavaksi Suomeen luvanhakijan esittämänä määräaikana, joka voi olla enintään kaksi vuotta.

8 §

Lupapäätös

Lupapäätöksen sisällöstä säädetään tarkemmin asetuksella. Jos maastavientiä koskeva hakemus on tehty 6 §:n 2 momentin mukaisesti, päätös sisältää ratkaisun myös tämän lain mukaan haettavasta luvasta.

Lupa raukeaa, jos esinettä ei ole viety maasta vuoden kuluessa luvan myöntämisestä.

Luvan maksullisuudesta on voimassa, mitä valtion maksuperustelaisissa (150/1992) säädetään. Kunnallisilla lupaviranomaisilla on oikeus periä luvan käsittelystä vastaava maksu.

Maksu voidaan kuitenkin jättää perimättä

7 §:n 3 momentissa tarkoitetuista luvista.

9 §

Esineen lunastusoikeus

Jos lupaviranomainen on hylännyt maastavientihakemuksen ja jos esineen omistaja sitä vaatii, on museovirastolla tai valtion taidemuseolla oikeus lunastaa esine valtiolle.

10 §

Viranomaiset

Tämän lain mukaisena yleisenä lupaviranomaisena toimii museovirasto, jollei tehtävä 2 momentin mukaan kuulu valtion taidemuseolle tai jollei 3 momentin nojalla ole muuta päätetty. Jos esine on tarkoitus viedä maasta muuton tai perinnön vuoksi ja jos lupahakemus koskee samanaikaisesti useita esineitä, museovirasto toimii lupaviranomaisena sen estämättä, mitä 2 ja 3 momentissa säädetään.

Lupaviranomaisena toimii valtion taidemuseo 4 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettujen taideteosten osalta.

Asianomainen ministeriö voi lisäksi päättää, että muu valtion laitos tai kunnan ylläpitämä museo toimii lupaviranomaisena ylläpitäjän suostumuksen mukaan.

Tässä laissa tarkoitettuina valvontaviranomaisina toimivat lupaviranomaiset ja tullilaitos.

Museovirasto ja valtion taidemuseo toimivat kulttuuriesineiden viennistä annetun neuvoston asetuksen mukaisina lupaviranomaisina 1 ja 2 momentissa säädetyillä toimialoillaan.

11 §

Valvonta

Lupaviranomaisella on tavaroiden julkisen myynnin vuoksi tai muusta perustellusta syystä oikeus tarpeellisessa määrin tutkia sellaisia esineitä, joiden vienti mahdollisesti edellyttää tämän lain mukaista vientilupaa.

Tulliviranomainen voi velvoittaa esineen maastaviejän hakemaan esineelle 4 §:ssä tarkoitettua lupaa, jos esineen maastavienti edellyttää lupaa tai jos on epäselvää, edellyttääkö vienti lupaa.

Jos lupaviranomainen on antanut 7 §:n 3

momentin 3 kohdan nojalla määräyksen esineen palauttamisesta määräaikana, on esineen omistajan ilmoitettava luvan myöntäneelle viranomaiselle esineen palauttamisesta Suomeen.

12 §

Väliaikainen maastavientikielto

Toimivaltaisen lupaviranomaisen virkamies tai viranhaltija voi kieltää esineen maastaviennin väliaikaisesti, jos esinettä ollaan myymässä tai muutoin luovuttamassa julkisesti. Kielto voidaan antaa, jos on todennäköistä, ettei esineelle myönnettäisi maastavientilupaa.

Väliaikainen maastavientikielto voidaan antaa esineen omistajaa kuulematta. Kielto annetaan todisteellisesti joko esineen omistajalle tai hänen lukuunsa toimivalle esineen myyjälle tai muulle asiamiehelle. Omistajan lukuun toimivan tulee ilmoittaa väliaikaisesta vientikiellosta esineen omistajalle.

Kieltoa on noudatettava, kunnes maastavientiä koskeva lupahakemus on ratkaistu.

Omistajan tai hänen lukuunsa toimivan on annettava tieto väliaikaisesta maastavientikiellosta esinettä myytäessä tai luovutettaessa, ja kielto on esitettävä haettaessa lupaa esineen maastavientiin.

13 §

Muutoksenhaku

Tässä laissa tarkoitettuun päätökseen saa hakea muutosta valittamalla lääninoikeudelta siten kuin hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään. Edellä 11 ja 12 §:n mukaisesta päätöksestä tai toimenpiteestä ei saa kuitenkaan erikseen valittaa.

14 §

Viittaussäännös ja puhevallan käyttäminen

Rangaistus tämän lain tai kulttuuriesineiden viennistä annetun neuvoston asetuksen vastaisesta esineen maastaviennistä tai sen yrityksestä säädetään rikoslain (39/1889) 46 luvun 4 ja 5 §:ssä. Menettämisseuraamuksista säädetään rikoslain saman luvun 8–13 §:ssä.

Edellä 1 momentissa tarkoitettua asiaa käsiteltäessä yleiselle valvontaviranomaiselle

on annettava tilaisuus käyttää puhevaltaa asiassa.

15 §

Tarkemmat säännökset

Tarkemmat säännökset tämän lain täytäntöönpanosta annetaan asetuksella.

16 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 1999.

Tällä lailla kumotaan kulttuuriesineiden

maastaviennin rajoittamisesta 7 päivänä kesäkuuta 1978 annettu laki (445/1978) siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen.

17 §

Siirtymäsäännökset

Ennen tämän lain voimaantuloa vireille tulleet lupahakemukset ja niitä koskevat valitukset käsitellään loppuun tämän lain voimaan tullessa voimassa olleiden säännösten mukaisesti.

Jos kulttuuriesineen maastavientiin on myönnetty lupa ennen tämän lain voimaantuloa, noudatetaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

Helsingissä 23 päivänä lokakuuta 1998

Tasavallan Presidentti

MARTTI AHTISAARI

Ministeri *Suvi-Anne Siimes*